

DE STELLING

1. Inleiding

Molen De Ster – Winsum

De *stelling*, ook wel *balie*, *omloop* of *galerij* genoemd, is een onderdeel van het staande werk van een molen.

Molens – vooral in omgevingen met een belemmerde of slechte windvang – werden hoger gebouwd of ook wel later verhoogd.

Om dan toch de molen te kunnen kruien en de zeilen te bedienen, was een extra voorziening nodig.

Eén oplossing was, de molen als *berg-* of *beltmolen* te bouwen. Maar de hoogte van een *belt* of *berg* is met ca. 7 m. wel ongeveer het maximum.

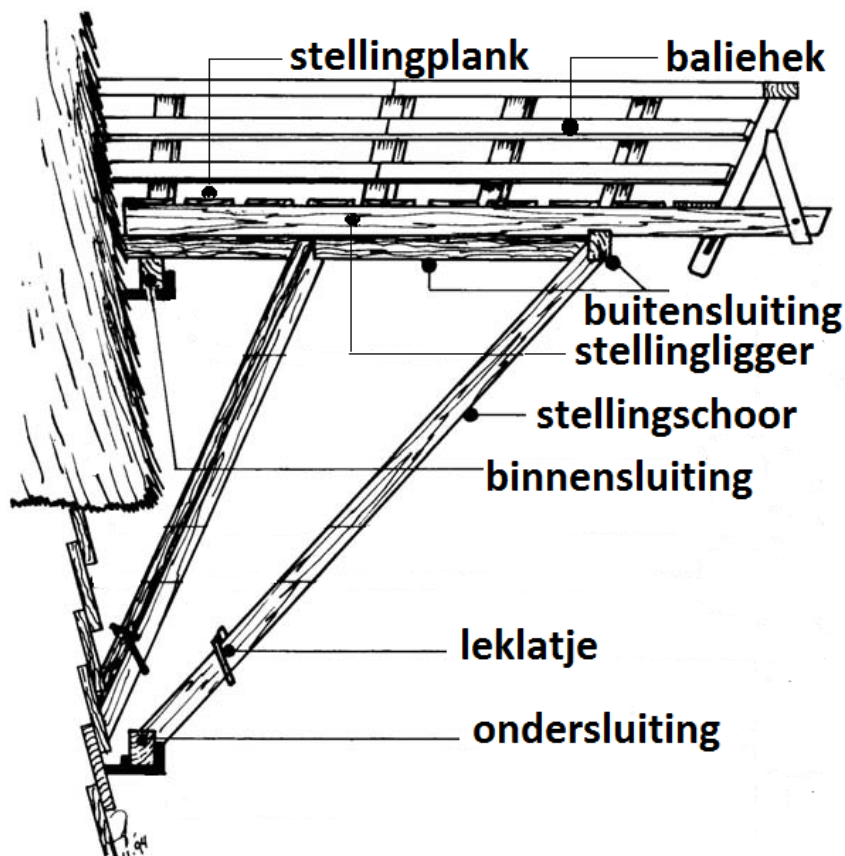
Een andere oplossing is de *stellingmolen*: rond de molenromp werd een constructie van balken en planken aangebracht, waarop de molenaar de molen kan kruien en de zeilen bedienen.

De hoogte van een stelling varieert nogal: van ca. 2,5 meter tot wel 18 à 19 meter boven de grond.

Stellingen bij ronde molens zijn vrijwel altijd achtkantig.

Stellingen tref je in het gehele land aan, zowel bij stenen molens als bij veelkante houten molens. Zowel bij hoge molens in steden als lagere in dorpen of op het platteland.

Stellingen vertonen wat betreft de constructie veel overeenkomsten, maar kennen ook – soms streekgebonden – verschillen.

De stelling van een molen met een rietgedekt achtkant.

2. De onderdelen van de stelling

<i>ligger</i>	Elke stelling is opgebouwd uit: - liggers De horizontale balken waarop de <i>stellingplanken</i> of <i>stellingdelen</i> rusten. Liggers zijn straalsgewijs bevestigd in de molenromp of rusten op een <i>binnensluiting</i> .
<i>stellingplank, stellingdeel</i>	- stellingplanken of stellingdelen Deze vormen de 'vloer' waarop de molenaar de molen bedient: ze liggen op de <i>liggers</i> .
<i>schoor, stut</i>	- schoren of stutten (en kraaienpoten) Dit zijn de balken die de liggers ondersteunen. Schoren steunen op z.g. 'vinken' (consoles) in de stenen molenromp of op een <i>ondersluiting</i> . Stutten hebben dezelfde functie als schoren maar staan op de grond. Je treft ze aan bij lagere stellingen.
<i>stellinghek, baliehek</i>	- stelling- of baliehek Een hek ter beveiliging aangebracht rondom de stelling.
<i>buitensluiting</i>	Daarnaast zijn er onderdelen die niet bij elke stelling voorkomen: - buitensluiting Een balk onder de uiteinden van de liggers, ondersteund door schoren of stutten.
<i>binnensluiting</i>	- binnensluiting Een balk tegen de molenromp, waarop de binneneinden van de liggers rusten. Komen vooral voor bij hout- of rietgedekte rompen.
<i>ondersluiting</i>	- ondersluiting Een balk – net als de binnensluiting – tegen de molenromp waarop de schoren rusten. Ook deze komen voor bij hout- of rietgedekte rompen.

3. De stelling bij een stenen molen of molen met stenen onderbouw

Een lage stelling van een ronde stenen molen.

Onder elke ligger bevindt zich een schoor die steunt op een vink of console in de molenromp.
Onderaan de schoren zijn *leklatjes* bevestigd.

Detail: hier steunen ook de liggers op vinken in de romp

Molen d' Arke – Oostkapelle

Een lage stelling rond een rietgedekt achtkant op een stenen voet.

Onder de uiteinden van de liggers bevindt zich een buitensluiting.

De stelling wordt ondersteund door (verticale) stutten die zijn voorzien van hulpstutten of kraaienpoten.

Bij gebruik van hulpstutten of kraaienpoten tref je altijd een buitensluiting aan.

Baliehekken wijken altijd iets naar buiten; er ontstaat zo extra ruimte voor het gevlucht zonder de stelling te moeten verbreden.

Detail: om ruimte te houden voor de toegangsdeur is daar de stut weggelaten.

Stutten met kraaienpoten tref te doorgaans aan bij lagere stellingen, vooral in de Zaanstreek en in het oosten van het land.

Windesheimer Molen – Zwolle

Een lage stelling rond een achtkante stenen onderbouw.

We zien hier schoren (géén stutten!) met kraaienpoten.

Er is zowel een buitensluiting als ook een binnensluiting.

De Hoop – Wachtum

Een stelling van een achtkante rietgedekte romp op een betonnen onderbouw.

Er is een buitensluiting aangebracht en daarnaast óók onder iedere ligger een schoor.

Een extra stevige constructie!

De liggers rusten op een betonnen rand ('binnensluiting')
De schoren steunen ook op een betonnen rand rond de voet ('ondersluiting')

Molen De Hoop – Bunschoten

Een hoge stelling van een ronde stenen molen.

Elke ligger wordt ondersteund door een schoor; er zijn dus evenveel liggers als schoren.

In principe kan bij deze constructie een buitensluiting achterwege gelaten worden.

Den Arend – Bergambacht

Een stelling rond een achtkante stenen voet.

Door een buitensluiting aan te brengen hoeft niet elke ligger door een schoor te worden ondersteund. Er zijn dus meer liggers dan schoren.

De schoren steunen op standvinken (consoles) op de romp

Molen Fakkert – Hoonhorst

Een stelling om een ronde stenen molen.

De uiteinden van de liggers worden ondersteund door een buitensluiting. Daaronder stellingschoren met kraaienpoten (hulpstutten)

Een voorbeeld dat kraaienpoten ook bij schoren worden toegepast.

Op Hoop van Beter – Ingen

Een stelling rond een achtkante stenen voet.
Er zijn veel liggers en onder elke ligger is een schoor geplaatst.
Daarnaast is er ook nog een buitensluiting.

De schoren steunen op een gemetselde rand rond de stenen voet
Boven de deur is de schoorlengte aangepast.

Walderveense Molen – Ede

Een ronde stelling om een ronde molen.

De stelling is grotendeels uitgevoerd in ijzer.
Er is een groot aantal schoren!

Detail: de stelling is rond in plaats van achtkantig.

Kerkhovense Molen – Oisterwijk

Een stelling om een zeskante molen op een stenen onderbouw.
De stelling is dus ook zeskantig.

Er is een buitensluiting aangebracht.

Op de hoeken van de stelling zijn schoren met kraaijenpoten aangebracht, daartussen wordt de buitensluiting ondersteund door enkele schoren.

Nieberter Molen – Niebert

4. De stelling bij een riet-of houtgedekte molen

Bij molens met een houten romp kunnen de liggers niet rechtstreeks in of aan de molenromp bevestigd worden: dat vereist extra ondersteuning.

Een stelling om een rietgedekt achtkant dat overgaat in een vierkante schuur.

We zien een ondersluiting (groen) waarop de schoren rusten en een buitensluiting (wit) onder de liggers. Een binnensluiting is aanwezig maar niet goed zichtbaar.

Naast de gewone schoren zijn er ook nog enkele schuine schoren voor extra stevigheid. De stelling heeft een groot aantal liggers.

Zaagmolen De Heesterboom – Leiden

Een stelling om een rietgedekt achtkant dat staat op een vierkante houtgedekte schuur.

We zien buitensluitingen die deels ondersteund worden door schoren op een ondersluiting en deels – bij het dak – door stutten met kraaienpoten. Er is ook een binnensluiting aanwezig.

Oliemolen De Passiebloem – Zwolle

Een stelling van een zaagmolen.

De buitensluitingen worden ondersteund door schoren met kraaienpoten. Deze steunen niet op de romp maar op de poeren (stiepen)

Bij het dak zijn stutten met kraaienpoten aangebracht.

Zaagmolen De Jager – Woudsend

Een stelling om een rietgedekt achtkant op een rietgedekte houten onderbouw.

Het onderste deel van het onderachtkant is voorzien van gepotdekselde planken.

De lange stellingschoren met kraaienpoten steunen onderaan op de penanten, waardoor geen ondersluiting nodig is.

Het zijn bijna stutten...

De Zandhaas – Santpoort

5. Het schavot van de paltrokmoelen

schavot

Een paltrokmoelen heeft geen stelling maar een *schavot*. Vanaf het schavot kan de molenaar bij het gevlucht komen.

Het schavot hangt vóór de borst en kan vanaf de zaaggrond (zaagvloer) via een smalle doorgang bereikt worden.

schavotliggers

Het schavot bestaat uit vijf *schavotliggers*, die op een tegen de borst bevestigde regel rusten. De liggers worden ondersteund door schoren, die ook op de borst steunen.

Het schavot van een paltrokmoelen.

Een schavot met regel ('binnensluiting') tegen de borst en vijf liggers en vijf schoren.

Alleen aan de buitenkant is een hek.

Paltrokmoelen De Poelenburg – Zaandam

Het schavot van een paltrok molen.

Vanaf het schavot worden de zeilen bediend.

Op de voorgrond de smalle doorgang vanaf de zaaggrond naar het schavot.

Paltrok molen De Held Jozua – Zaandam

Aandachtspunten:

- stellingen kunnen bij neerslag of vorst glad zijn.
- De haak (het anker) van een *kruiketting* moet achter een *ligger* en niet achter een *stellingplank* worden bevestigd. Sommigen kiezen daarbij bij voorkeur een *ligger* op een 'hoek' van de stelling.
- bij het kruien van een stellingmolen moet de *kruiketting* niet te ver worden opgewonden, want dan worden de *liggers* omhoog getrokken.
- hoeveel bezoekers laat je gelijk toe op de stelling?
De meeste stellingen zijn niet gebouwd op grote aantallen bezoekers tegelijk.
Dat geeft extra risico's als ze ook nog allemaal bij elkaar gaan staan!